

Plečnikova dela za Ljubljano

Univ. prof. dr. France Stele je na prvem prosvetnem večeru v Ljubljani predaval o delu našega mojstra univerzitet. prof. g. Plečnika za Ljubljano. Predavanje je bilo tako težno in poučno, da se nam zdi prav, če ga v izvešču priobčimo vsemu širokemu krogu naših čitateljev.

Trojno lice Ljubljane

Nekdanje srednjeveško lice stare Ljubljane je v 18. stoletju univerzalna kulturna volja baroka popolnoma preuredila. Barok je dal Ljubljani novo in do potresa leta 1895 veljavno lice. Po potresni katastrofi pa je moralo vodstvo ljubljanske mestne uprave pomisliti tudi na to, kako bo zgradilo tretje, novo, sodobno Ljubljano. Sicer potresno razdejano ni bilo edini povod za to, saj je vse 19. stoletje, posebno pa njegova druga polovica, vedno bolj podčrta vlogo novega mesta sodobnosti. Zato se tudi Ljubljana ne bi mogla dolgo upirati duhu časa in to tem manj, ker je proli koncu prejšnjega stoletja pridobivala na ugledu kot eno izmed pomembnih središč prebujenega slovstva.

Regulacijski načrt po potresu

Ljubljanski mestni očetje so se reeno lotili svoje naloge in so uvideli, da mora nova Ljubljana dobiti sodoben regulacijski načrt. Za to delo so pridobili enega največjih zaslužnikov urbanistične etroke Camilla Sitteja, ki je evoj, na žalost sedaj izgubljeni regulacijski načrt tudi izdelal. Svoje predloge za regulacijski načrt sta izdelala tudi domači arhitekt Adolf Wolf in na Dunaju kot zastopnik nove arhitekture že zelo upoštevani goriški rojak Maks Fabiani. Posledica teh prizadevanj je bil leta 1896 sklenjeni in še danes v veliki meri veljavni regulacijski načrt, ki sta ga zlasti po Fabianovih pobudah izdelala arhitekt mestnega gradbenega urada Duffé in češki arhitekt Jan Hrásky.

Čas je prehitel načrte

V prvih desetletjih sedanjega stoletja se je urbanistični ideal tako naglo menjaval, da je tudi takoj po svetovni vojni obveljalo za Ljubljano spoznanje, da načela, uzakonjena s popotresnim regulacijskim načrtom, ne ustrezajo več. Tudi položaj Ljubljane kot tretje jugoslovanske prestolnice in njeno novo etališče v krogu evropskih mest ter nepričakovani porast kulturne tvorne volje v njenem okolju je zahteval novih rešitev in bolj na široko zasnovanih načrtov za bodočo Ljubljano. Hkrati pa čas ni dopuščal dolgotrajnih posvetovanj, ampak je zahteval zlasti dejanja. Tega se je držal tedanji ravnatelj mestnega gradbenega urada inž. Maks Prelovšek, ki je brez obotavljanja pritegnil k reševanju teh vprašanj arhitekta Jožeta Plečnika.

Arhitekt Plečnik

Se je od konca 19. stoletja odlično uveljavil na Dunaju in v Pragi, kjer je postal vodilni arhitekt za preureditev Hradčanov v sedež prezidenta češkoslovaške republike. Po vojni je Plečnik prevzel vodstvo za arhitekturo na tehnični fakulteti uni-



Plečnikov načrt Ljubljane

segel po večjih nalogah, med katerimi moramo omeniti novo franciškansko cerkev v Šiški in prezidavo notranjosti hiše Zbornice za TOI v Beethovnovi ulici. Pri svojem študiju je opazil, da ima stara Ljubljana izrazit lasten značaj in da je celota starega mesta sestavljena iz nešteti mikavnih posameznosti. Vse staro mesto pa pogreša smotne nege in pristne lepote prerašča plevel brezbržnosti. Ob tem starem mestu stoji novo mesto, ki sega že daleč v okoliško ravnino, med obema pa ni prave zveze. Prva naloga sodobnega urbanista je torej v tem, da spoji ta dva dela mesta v arhitektonsko in urbanistično zadovoljivi obliki. Tretja sestavina celotnega problema pa je bila dana s novim položajem Ljubljane v državi. Jasno je torej bilo, da je treba poziviti regulacijski načrt iz leta 1896 in ga prilagoditi zlasti okolici. Iz tega je nastal Plečnikov generalni načrt za bodočo Veliko Ljubljano, ki je bil važen pripomoček pri poznejših priložnih pripravah za nov, predpisom gradbenega za-

sega mostu, ki so jo zahtevali že pred svetovno vojno. Plečnik je problem prometa rešil s tremi mostovi, od katerih sta dva za pešce. V zvezi z regulacijo bregov Ljubljane in Gradaščice so bili postavljeni tudi trije novi mostovi. Veak od teh je nekaj evojevratnega in lepega. Tako most pred trnovsko cerkvijo, novi čevljarski most in most čez Ljubljano pri prislilni delavnici. Prihodno leto pa dobi Ljubljana v mestu novo zatvornico pri Sv. Petru, ki bo vsa zgrajena po zamislih mojstra Plečnika.

Tri posebne točke pa ima Ljubljana, katerim je Plečnik kot urbanist posvetil največ pozornosti. To so

Mirje, ljubljanski grad in Tivolski park

s svojimi zaledjem. Odločno se je postavil za ohranitev rimskega zidu na Mirju, katerega je tako preuredil, da je postal kaj privlačna točka. Za Grad je zamislil dostojneje zgodovinskemu in lepotnemu duhu ustrezajoče namene kakor doslej. Vse preurejeni Grad naj bi se uredil v muzej, uredila naj bi se tudi sprehajališča in razgledišča, posebno pa slikovite šance. Za Tivoli je predložil obsežen načrt,

po katerem naj bi se Koslerjev svet ob Cekinovem gradu porabil za zidavo univerze, ali kakšnega drugega reprezentativnega javnega poslopija. Po njegovem načrtu je bil preurejen tudi glavni dvorec v Tivolju. Načrt zase je preureditev Zvezde in ustvaritev južnega trga s propilejami. V zvezi z akcijo za spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja je Plečnik predlagal, naj se spomenik postavi v propileje. Izdelal je tudi predlog za novi magistral, ki naj bi stal na Vodnikovem trgu in bil arhitektonsko v skladu s stolnico. Dal je zamisel za zgradbo Baragovega semenišča in še vse polno misli pri drugih javnih in zasebnih zgradbah.

Skrb za pokopališča

S posebno ljubeznijo je Plečnik delal za preureditev ljubljanskih pokopališč. Njemu se moramo zahvaliti, če imamo pri Sv. Krištofu gaj zaslužnih mož, ki je bil v zadnjih letih zgledno urejen in je danes poznan pod imenom Navje. Še več pa je storil Plečnik za pokopališče pri Sv. Križu. Najprej je izdelal več zasebnih spomenikov, s katerimi je dal novo smer za postavljanje nagrobnikov, ki so grozili spremeniti ljubljansko pokopališče v dolgočasno kamenito puščavo. Dotedanja praksa pri postavljanju nagrobnikov je namreč grozila, da bo pokopališče počasi postalo dolgočasna kamnita puščava. Izdelal je več skupinskih grobišč in tudi načrt za spomenik vojnim žrtvam. Največ je storil za pokopališče v Zalami, ki na izredno pieteten in slovenekemu čustvu prilagojen način rešuje problem mrtvašnice in veaga, kar je z njo v zvezi. Izmed večjih del ne smemo prezeti Stadijona, ki se je začel po Plečnikovem načrtu graditi še v času, ko tudi drugod zahtevajo po stadionih še niso bile veespolšne.

Plečnik — učitelj

Plečnik ni bil samo graditelj — ampak tudi učitelj, in sicer ne samo učitelj evojih učencev na tehniki, ampak tudi številnih obrtnikov projektantov in drugih, ki so imeli srečo, da so delali z njim. Plečnik nas je učil, kako bolje uredimo tisk in opremo naše knjige in tiskovine. Učil je kamnoseke in elavbenike, pasarje in zlatarje, kako naj z vestnim rokodelstvom poplemenitijo po tovarniškem delu z umetniškega vidika že napol pozabljeno obdelovanje gradiva. Učil je vse obrtnike, naj uporabljajo le domače gradivo, domači les itd. Vrnili se ceno domačemu »podpečanu« in naučili tudi druge »spoštovati izdelke iz domačega blaga. Kljub temu še nismo našli vsega, kar pomeni Plečnik za našo sodobno umetniško kulturo in za sodobni izraz Ljubljane.

Četrta Ljubljana, ki nastaja za srednjeveško, baročno in popotresno, je danes v celoti Plečnikova Ljubljana. Plečnikova Ljubljana je sicer osebna Ljubljana, torej posledica njegove močne osebnosti. Pri tem pa je sodelovala vsa skupnost. Saj je Plečnik priložnostno utripom naše ljubezni za njo in vsem tistim pobudam, ki jih je Ljubljana hranila v sebi prikrile za sedanji čas.



Ne kupujte mačka v vreči!

Ne pijte kisle vode, ne da bi pazili, katero pijete!

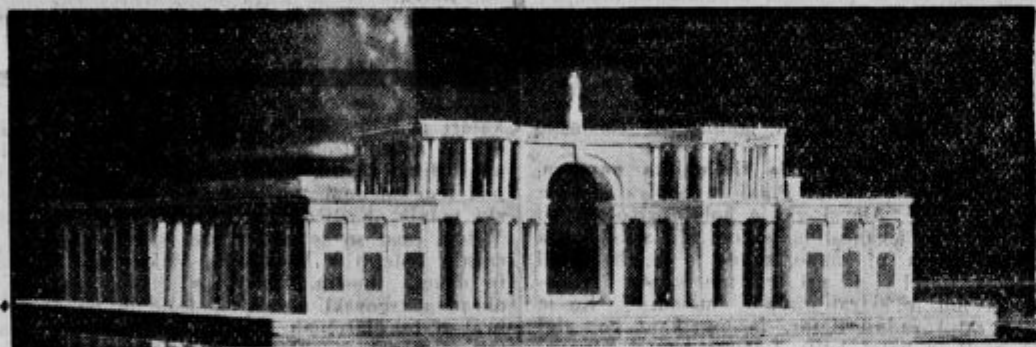
Vaše zdravje je toliko vredno, da zahtevate

Radensko

tisto z rdečimi srci,

našo najboljšo mineralno vodo,

Izrecno v originalnih steklenicah!



Zale pri Sv. Križu

verze v Ljubljani in je bil tedaj brez dvoma najbolj poklican med vsemi, da spregovori besedo o bodoči Ljubljani. Bil je v polni zrelosti svojih moči. Imel je za seboj nenadomestljive izkušnje iz dveh največjih mest Srednje Evrope in nazadnje še eno in morda najvažnejšo lastnost: ljubezen do Ljubljane kot evojega rodnega mesta. Poleg tega je najbolj podrobno poznal razmere in potrebe Ljubljane. Še ko je bil v tujini, se je ukvarjal z različnimi pomembnejšimi vprašanji ljubljanske arhitekture in je še pred vojno napravil zanimive osnutke za novo farno cerkev v Šiški v zvezi z ohranjenju stare cerkvice sv. Jerneja in načrte za povečanje cerkve sv. Krištofa. Plečnikovo delovanje v Pragi je bilo tesno zvezano z osnovnimi urbanističnimi problemi bodoče Prage in zato je Plečnik prinesel v Ljubljano nešteto jasnih pogledov na razna v Ljubljani podobno postavljena vprašanja.

Plečnikovi regulacijski načrti

V Ljubljani se Plečnik ni takoj lotil bodoče ureditve Ljubljane, ampak je prvih pet let le študiral položaj in vzgajal naraščaj. Le parkrat je po-

kona odgovarjajoči regulacijski načrt. Plečnik je izdelal tudi zasnitek za enoten podroben regulacijski načrt svetokriškega okraja, ki je najlepši zgled za velikopotezno reševanje urbanističnih problemov. Žal je le Vzajemna zavarovalnica s svojo ustanovitveno kolonijo za Stadionom šla točno po določilih tega regulacijskega načrta. V splošnem pa opazimo, da nam primanjkuje zlasti denarnih sredstev, ki so potrebna, da bi posamezni zasebniki sledili željam načrta. Drugi delni načrt je regulacijski načrt za Krakovo-Trnovo.

Druge preureditve

Največ pozornosti je Plečnik posvetil staremu delu Ljubljane in problem oglašanja starega in novega mesta. Izbral si je najbolj kočljive dele ter jih obdelal z ljubeznijo vestnega restavraterja. Ureditelj Čojzovega grabna nam je odkrila popolnoma nepoznane lepote. Mikavno obliko je dobil Šentjakovski trg, okolica cerkve sv. Florijana, dohod na Grad, Vegova ulica in Kongresni trg. Vse ta komplekse je danes prijetna sprehodna pot na Grad. Zelo neroden je bil problem razširitve franciškans-

Kako je Tamerlanov meč prišel v Rigo

Iz Revala poročajo dne 10. oktobra:

V oktobru 1827 je ruski car Nikolaj I. prišel v Rigo. Prišel je, kot je bila njegova navada, z majhnim spremstvom, le z adjutantom in dvema kozakoma. Vendarle je carjev obisk vzbudil življenje mesta, ki je sicer potekalo lenobno in brez posebnih dogodkov. Na cestah, ki jih je jesensko deževje obilno razmehčalo, je bilo videti številne okorne kočije z latviškimi in kurlandskimi plemiči, ki so zaradi visokega obiska hoteli v mesto. Iz Mitave in drugih krajev so prihajali višji upravni uradniki in garnizijski poveljniki. Sli in vojaški lovci so begali po starinskih ulicah, in trojke so s hrupnim truscem grmele po kamnitnem tlaku proti gradu, kjer se je car ustavil. Tretji dan po prihodu carja Nikolaja, je pred gradom obstala kurirna trojka; konji so bili prepoteni in penasti, da se je kar kadilo z njih. Ves zaprašen in poskropjen z blatom je iz trojke izstopil poročnik 39. lovskega polka Buchmayer, katerega je višji poveljnik Paskijevič poslal s perzijskega bojišča v Rigo, da bi carju poročal o padcu Erivana. Službujoči častnik je prišleca koj odvedel k adjutantu, ta pa ga je se isti hip odvedel v sprejemnico.

Nikolaj je nemirno pričakoval kurirja. Vstal je in je bil ves blede, kakor zmeraj, kadar je bil razburjen. »Kakšne novice imate?« je vzkliknil car vstopivšemu poročniku.

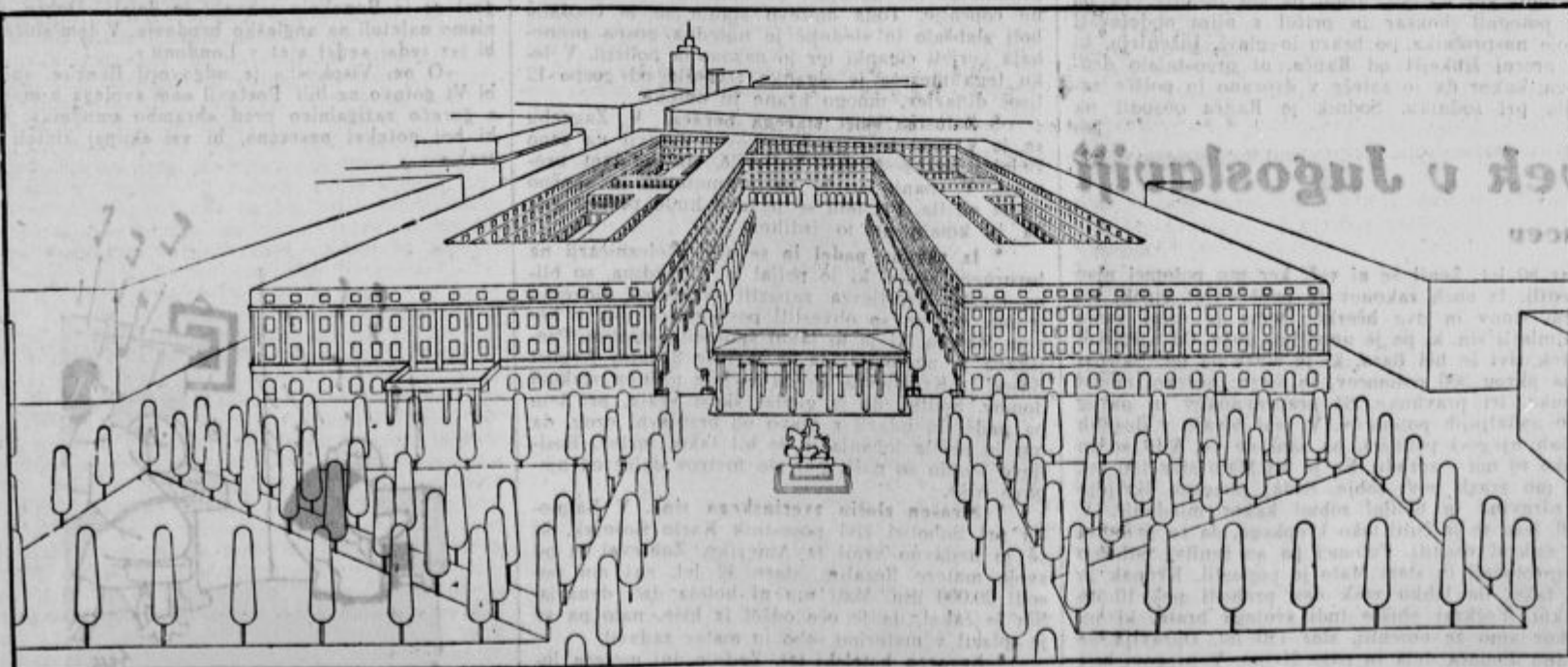
»Trdnjavo Erivan so zavzele čete Vašega Velikanstva,« je odvrnil sel in je izročil Nikolaju Paskijeviču sporočilo in še neki podolgovati predmet, ki je bil zavrt v rdeče mehko usnje. To je bil Tamerlanov meč in z njim je bilo takole:

Perzijska trdnjava Erivan je bila na glasu, da je nezavzetna. Navzlic temu pa so jo ruske čete pod vodstvom generala Krasovskega zavzele po enotedenskem obleganju. Trdnjavo je branil Hasan Kan, ki se je v prejšnjih perzijsko-turških bojih močno izkazal s svojo hrabrostjo. Da bi ga prav posebej odkloval, ga je padisah vprašal, kaj si najbolj želi. Že od nekdaj pa so imeli v perzijski zakladnici meč, ki je bil last nekdanjega osvoboditelja Tamerlana. Hasan Kan si je kot posebno odlikovanje izprosil to slavno orožje.

Ko je bil Erivan že hudo v stiski, se je njegov branilec odločil, da skrivši zapusti trdnjavo in pokliče jedro perzijskih čet v Erivan. Toda beg se mu je ponesrečil. Rusi so opazili Hasana Kana in njegovo spremstvo, ko so se po vrvi spuščali po skalnati steni nizdol. Kmalu so začele frčati krogle krog predzidov, ki so se morali nato vrniti v trdnjavo. Pri tem pa se je zgodovinski meč Hasana Kana odpasal in je zdrknil v trdnjavski jarek.

Ko je Krasovski prijel v zavzeti Erivan, so mu koj sporočili, da je Hasan Kan z 200 prostovoljci odšel v veliko mošejo in da je prisegel, da raje umrje, ko da bi se vdal. Čeprav so Krasovskega posvarili, je nerad vendarle takoj odjzdil k mošeji in je v spremstvu nekoliko častnikov stopil vanjo. Čez nekaj hipov je bil že obkrožen s Hasanovimi vojskaki. Krasovski in njegovi spremljevalci bi bili že čez nekaj sekund mrtvi, če bi ne bil Hasan Kan preprečil strahotni umor. Bržkone se je bil spametoval ob pogledu na svojega nasprotnika, ki je tako hrabro stopil v sredo sovražnikov. Pristopil je h generalu, mu izročil svoj meč in izjavil, da je njegov ujetnik. — Ruski general je še isti dan zvedel o usodi slavnega Tamerlanovega meča. Po skrbnem iskanju in zaradi obljubljene nagrade se je posrečilo najti meč v jarku trdnjave. Krasovski je meč hotel vrniti Hasanu, a ta ga ni maral sprejeti, češ da ni več vreden, da bi nosil ta meč, in da naj general razpolaga z njim.

General Krasovski je poslal svojega poročnika Buchmayerja, ki se je bil zelo odlikoval pri napadu na trdnjavo, k višjemu poveljniku Paskijeviču s predlogom, naj Buchmayer kot sel poročja carju o zavzetju Erivana in mu izroči Tamerlanov meč kot dragoceno trofejo. Car Nikolaj je bil neizmerno vesel padea Erivana. To dejanje njegovih čet je bilo velikega strateškega in še bolj političnega pomena. Paskijevič se je smel odslej imenovati grof Erivanski. Seveda je bil tudi poročnik posebno odlikovan. A Tamerlanov meč je car Nikolaj podaril mestu Rigi.



Plečnikov načrt za preureditev »Zvezde« in Kongresnega trga — Propileje in spomenik kralja Aleksandra

Kako je minister Koc rešil poljski državni zaklad

Pariz, 10. oktobra. Dl. Poljski časnikar Korat Vrzos je v »Intransigant«, popisal, kako je minister Adam Koc, ki je bil eden najbolj zvestih sodelavcev maršala Pilsudskega in zatem več let predsednik poljske državne banke ter je sedaj finančni minister v vladi Sykorskega v Parizu, rešil poljski državni zaklad in ga otepel pred zaplenitvijo Nemcev.

Dne 3. septembra po treh dneh vojske je Koc ugotovil, da je večina državnega zaklada ostala v podzemskih prostorih državne banke. Samo mal del je bil naložen v inozemstvu. Koc je od vlade dobil nalogo, da dobavi vojni material za armado in inozemstva. Zaradi tega je imel polnomočje, da razpolaga z državnimi blaginjo. Najprej naj bi porabil angleško posojilo 8 milijonov funtov, ki jih je Poljska dobila v devizah, nakar naj bi načel zlate zaloge državne blaginje, ki so bile po večini v zlatu.

Varšava je bila že bombardirana in sredi vojne mrzlice. Koc je hitro spoznal neugoden vojaški položaj. Ko je videl nekaj omnibusov na drugi strani Vисле, je ukazal, da v gotovih presledkih prihajajo omnibusi drug za drugim pred državno banko. Sam je hitro organiziral prenos dragocene kovine v avtomobile, ki jih je takoj usmeril v Brest Litovsk. Ker pa je imel na razpolago premalo avtomobilov, je morala cela kolona še enkrat priti po zlato, ki ga je na ta način vsega z drugimi dragocenostmi vred dal odpeljati v Brest Litovsk. Iz previdnosti pa je prav tako dal demontirati stroje, s katerimi so bili tiskani

poljski bankovci ter je najvažnejše dele dal odpeljati, da bi tako preprečil nadaljno tiskanje poljskega denarja po osvajalcih. Toda tudi v Brest Litovskem se mu ni zdelo dovolj varno za poljski državni zaklad. Z 7. septembra ga je dal odpeljati v Lublin. Ko pa je videl, da se položaj na bojiščih slabša, si je dal od finančnega ministrstva izstaviti dekret, da sme z državnim zlatom nakupiti vojne dobavke v Romuniji. Tako si je pridobil pravico za izvoz zlata. Toda medtem je nemška špijonaža že izvedela za prenos državnega zaklada. Prav tako pa so tudi boljševiki, ki takrat še niso bili v vojski s Poljsko, zvedeli, da je poljsko zlato v Lublinu in so o tem takoj obvestili Nemce. Nemško letalstvo je torej za vsako ceno poskušalo preprečiti izvoz zlata proti Romuniji. Neprestano so bile bombardirane ceste, ki vodijo iz Lublina proti romunski meji. Končno je celo sovjetski radio pričel javljati, kje se pomika avtomobilska kolona s poljskim zlatom. Samo ponoči in z največjimi težavami se je Kocu končno le posrečilo, da je dosegel Dnjester in mesto Oraseni, ki je obmejna romunska postaja. V tem kraju je Koc takoj dal sestaviti poseben vlak, ki je zlato pripeljal do Kostance ob Crnem morju. To se je seveda zgodilo ponoči. V naslednji noči so zlato preložili na star tovarni angleški parnik, ki je še isto noč odpeljal z ugaslimi lučmi proti Bosporu. Tako niso Nemci dobili v plen poljskega državnega zaklada. — Na koncu julija je znašal poljski državni zaklad 444 milijonov zlotov v zlatu in 11 milijonov zlotov v devizah.



Pogled na porušeno Varšavo

„Francija ima dovolj zlata za potrebe dolge vojne“

Pariz, 10. okt. AA. Havas: Francija ima dovolj zlata za potrebo dolge vojne. Ta finančna solidnost pojasnjuje ono odločnost, s katero je vsa država sprejela preizkušnjo, ki ji je vsiljena. Francoska banka ima blizu 2.500 ton (250 vagonov) zlata, fondi za stabilizacijo tečajev pa znašajo 500 do 500 ton. Francoska imovina v inozemstvu znaša navzlic vrnitve znatnih kapitalov v državo od meseca novembra minulega leta okoli 60 do 100 milijard frankov, kar znaša blizu 2.100 ton (21 vagonov) zlata. Poleg tega bi Francija, ako bi se pokazala za to potrebna, bila v stanju dobiti v inozemstvu javne ali privatne kredite. V tem oziru dopolnjuje francosko-angleško zvezo vojna in diplomatska zveza. Pri tem se lahko omeni izkušnja iz minule vojne. Od leta 1914. do 1919. je čisti trgovinski deficit francoske bilance znašal 65 milijard, kar znaša povprečno 13 milijard letno. Na drugi strani so znašala zavarovanja 8 milijard, portfelj francoskih vrednoti v inozemstvu 13 milijard, izdatki zavezniške voj-

ske na francoskem ozemlju pa 16 milijard frankov. Francija bo torej s svojim bogastvom tudi dolgo vojno lahko plačala. Vendar francoska vlada še daleč ne smatra, da bi vojna obetovala v tem, da se troši kapital. Francoska vlada ne bo opustila ničesar, kar bi pripomoglo za ohranitev normalne zunanje trgovine. Položaj je v tem smislu ugoden iz dveh razlogov: V prvi vrsti je trgovinska bilanca v času, ko je nastal spopad, bila uravnotežena, poleg tega pa so zavezniški na morju veliko močnejši — ako ne celo popolni gospodarji. Prav tako je vlada sklenila odločno podpreti izvoz. Dasi Francija nima nemškega in poljskega tržišča, si je vendar ohranila vse najboljše kupce v Evropi in Ameriki. Gotovo je, da bo zvišanje uvoza povzročilo tudi zvišanje izvoza. Z zmanjšanjem potrošnje in z zvišanjem uvoza kolonialnega blaga bo Francija izvršila velike nakupe na drugi strani Atlantika. Francija in Anglija bosta zvišali svojo trgovino z nevtralnimi državami, kar jim omogočajo tako plačilna kakor prometna sredstva.

„Kulturna nevtralnost“

Švicarski list »Vaterlande« iz Luzerna poroča v uvodnem članku:

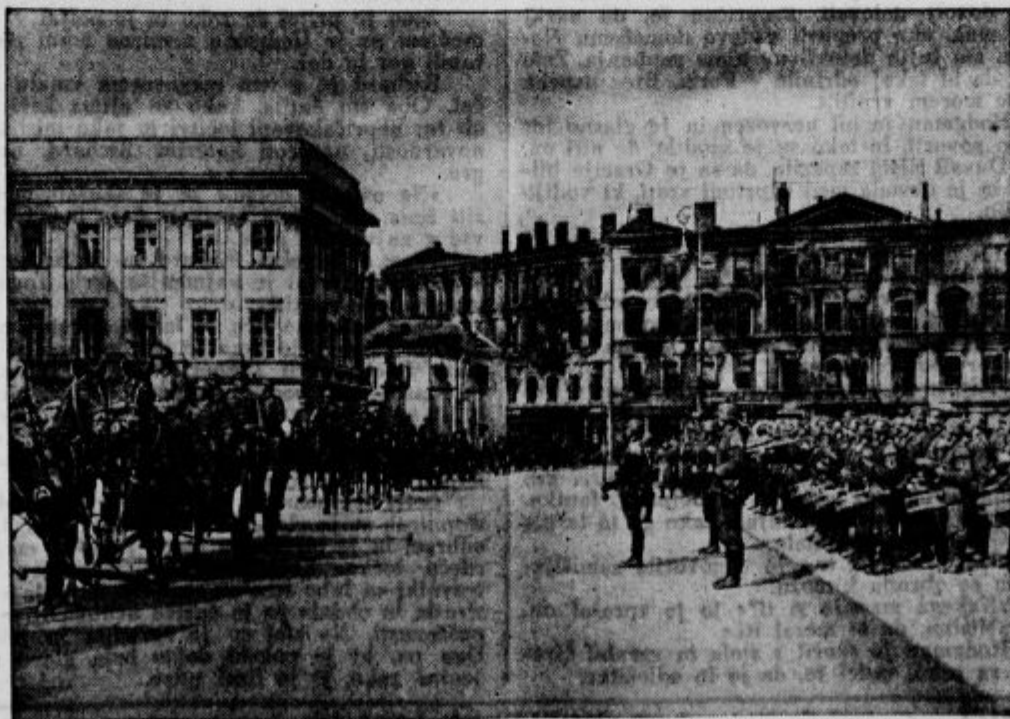
»Nevtralna država se mora v vsem svojem ravnanju popolnoma tako vesti, da je zares nevtralna. To se pravi, da je nevtralnost narodno in državno pravno dejstvo. Ni pa kulturno-politično dejstvo. Kulturno-politično ni nobena nevtralnost mogoča, razen če se pojem popolne nevtralnosti povzdigne v narodnopravno in državno pravno navodilo. Za demokracijo je to nemogoče. Vzemimo to zadovo praktično. Nasproti Nemčiji in Rusiji smo povsem nevtralni in pravtako spriči Francije in Anglije. Toda kot demokratično ljudstvo ne moremo izvajati kulturno-politične nevtralnosti spriči svetovnega nazora narodnega socializma ali boljševizma. To bi bilo isto, kakor da bi prodali prepričanje svojega naroda. Narodni socializem in boljševizem tako zelo nasprotujeta našemu naziranju, da bi kaka kulturna nevtralnost pomenila, kakor da bi zatajili in izdali vso svojo zgodovino.«

Kolumba so odstavili

Iz Newyorka poročajo: Dan Leifa Eriksona, 9. oktobra, obhajajo v raznih državah v USA kot spominski dan na prvega človeka, ki je odkril Ameriko. Društvo Leifa Eriksona v Minneapolisu je poslalo v parlament prošnjo, naj bi v januarju leta 1940 proglasili 9. oktober kot splošni državni praznik Združenih ameriških držav. Saj, tako pravijo, ni dandanes dobrega dvoma več, da Amerike ni odkril Kolumb leta 1492, ampak jo je že leta 1000 odkril norveško-islandski Wiking Leif Erikson.

Naravno zaklonišče za 25.000 ljudi

Iz Amsterdama poročajo: Občina Valkenberg v nizozemskem Limburgu ima največje zaklonišče na svetu, ki je hkrati tudi več sto let staro. To je naravna podzemna jama, ki so vhod vanjo še razširili in popravili. Prostor za bivališče ljudi obsega kar 46 hektarjev. To zaklonišče nudi stoddotno varnost, ne samo spriči plina in granat, marveč tudi spriči



Parada nemških čet v Varšavi na Trgu Pilsudskega

Majhna prestolnica ob severnem tečajniku

Rovaniemi ima 6500 prebivalcev
Največje laponsko selišče pripada Finski

Zaradi preureditve razmer v vzhodni Evropi in zaradi rusko-nemškega sporazuma so tudi severne države zasle v hudo zagato. Prostorninsko-politično pa je prav Laponska, ki je med Skandinavijo, Rusijo in severnim tečajnikom, posebno važnega pomena.

Na skrajnem evropskem severu je pokrajina Laponska, ki jo preprežajo enolični borovi in brezovi gozdovi, ki ob Severnem Lednem morju prehajajo v golo tundro. Življenjske prilike so za Laponsko zelo neugodne, saj je ondi zima po 6 do 8 mesecev dolga. Zatorej spada Laponska k najmanj naseljenim evropskim pokrajinam, kjer živi — razen ob tečajniku — le po 1 prebivalec na 1 km². Ta pokrajina je v rokah Rusije, Norveške, Švedske in Finske. Glede na razsežnost pa ima Finska največje Laponske, in vprav ta država se more ponasati, da vsebuje »prestolnico Laponske«, mesto Rovaniemi.

Kakšna je ta »prestolnica«? Rovaniemi je le 5 km oddaljen od severnega tečajnika, spada torej v mrzlo cono. Kdor pričakuje, da bo zagledal tu na severu kako lepo mesto, bo prav tako razočaran kakor oni, ki misli, da je že tu prazna polarna divjina. Če dospes poleti v lepem vremenu v Rovaniemi, si boš skoraj mislil, da si prišel v kako srednjeevropsko vas. A le sredi Rovaniemija je nekakšno vasi podobno naselje, vse druge poti in stanovanjske zgradbe so precej na slepo zgrajene. Najstarejše hiše so povsem lesene, so nizke kočice, ki so vse s temnordčeto barvo prepletkane. Sedijo le iz enega nadstropja in pričajo o preprostem življenju prejšnjih časov. Poseben znak finskih hiš sta dve lestvi; ena vodi na rob strehe, druga pa k dimniku, ki ga je moči čistiti le z vrha navzdol. Skoraj 95 odstotkov vseh laponskih hiš ima to posebnost.

V 20. stoletju je nastalo v Rovaniemiju, zaradi vedno večjega pomena tega kraja kot prometne točke, več lesenih dvonadstropnih hiš; od teh je na nekaterih videti, da niso le bogatejše, marveč so tudi bolj okusno zgrajene. K tem novejšim poslopjem spada pošta, nekaj trgovin in gostiln, ki stojijo vse v središču mesta. V poslednjih letih se je začela vidno razvijati moderna stvarnost, da je nastalo nekaj zgradb, ki niso prav nič več v stiku s finsko tradicijo. V teh poslopih je dobro izražena vedno večja pomembnost kraja glede na izhodišče njegovih potov k Severnemu Lednemu morju.

Med temi stavbami je v prvi vrsti važno poslopje finske turistične zveze, hotel Pohjanhovi, ki je bil odprt leta 1936. Zelo smo bili presenečeni, ko smo dobili tu ob severnem tečajniku, sredi samih lesenih koč, v pokrajini, kjer bi človek pričakoval le še barake in gozdove, tak lepo opremljen in dobro urejen hotel. Hotel Pohjanhovi (po naše: Severni dvor), ima lepe, svetle sobe, tekočo mrzlo in toplo vodo, električno razsvetljavo, centralno kurjavo, prostorno vežo, lepe dvorane in elegantno teraso na strehi. Po zunanjem videzu je hotel odlična stavba, v notranjstvi pa je na razpolago vsakršna udobnost.

Mimo hotela teče široka, plitva reka Kemi, kjer se vprav ondi izliva vanj prav tako široka reka Ounasjoki. Po njej počasi plavajo množine drevesnih brunov proti Botniškemu zalivu. Onkraj reke se dviga neznatni, skromno oblaisti hrib Ounasvara, ki je visok le 216 m. Ta hrib je najjužnejša točka Laponske, s čigar

gar grebena moreš okrog kresa deset dni dolgo opazovati polnočno sonce. Mnogo Fincev se ob tem času pripelje v Rovaniemi.

V poslednjem času je postalo mesto Rovaniemi zelo pomembno. Prebivalstvo je naraslo na 6500 ljudi. Porast prebivalstva je povzročil povečani promet. Od tod namreč izhaja 532 km dolga cesta do Severnega Lednega morja. Dolgo časa je bil Rovaniemi zadnja železniška postaja finske proge, dokler niso pred nekaj leti proge podaljšali za 77 km, do Kemijärvi, ki je prav tik polarne divjine. Razen Lednomorske ceste vodi še več potov iz Rovaniemija na severno in vzhodno Laponsko.

Po potih in cestah, ki vodijo iz Rovaniemija, je podnevi navadno precej mirno in tiho. Trgovine so že ob petih popoldne zaprte. Le dvakrat na leto postane tu bolj živahno; tedaj ko je na semnju. Sredi februarja in sredi junija drevi vse prebivalstvo vse Laponske semkaj, da zamenjajo meso, les, krzno in usnje za kavo in druge življenjske potrebščine. Pri tem Finci in Laponci pridno klepetajo drug z drugim, ker se že tako dolgo niso videli. Ob tej priliki so vse krme polne in Rovaniemi je pravi pravcati sejmarški trg. Z vseh poslopj visijo finske državne zastave: moder križ na belem polju.

Čebele so prepodile tatu

V nekem kraju na Češkem se je v čebelnjak splazil tat, da bi pokradel zalogo čebule, ki je bila ondi shranjena. Že si je pripravil vrečo, s kakimi 100 kilogrami čebule, ko mu je zadisal med in je načel najbližji panj. Razsrjene čebele pa so se zakadile vanj in so ga prisilile, da je moral tako naglo zbežati, da niti čebule ni mogel vzeti s seboj.

Kranj

Nesreča. Na cesti med Škofjo Loko in Zabnicco sta postala žrtvi prometne nesreče prof. Potočnik iz Kranja in njegov tovariš prof. Dobrovoljec. Nasproti sta si vozila poštni avto, ki je vozil po sredi ceste, in pa kamion, ki se je držal desne strani ceste. Na ovinku sta se srečala in kamion je zavozil nekoliko bolj na rob ceste. V istem ovinku pa sta bila na ovinku tudi prof. Potočnik in njegov tovariš. Avto je oba zbil v občestni jarek, kjer sta obležala nezavestna. Prof. Potočnik je dobil precejšnje poškodbe po nogah in poškodovan ima prsni koš. Njegov tovariš je bil težje poškodovan. Oba sta bila odpeljana v bolnišnico v Ljubljano. Obeima želimo, da bi čimprej okrevale.

Delo na saviškem mostu. Zdaj sta že skoro popolnoma dograjena hodnika na obeh straneh mostu. V prihodnjih dneh ju bodo zalili z asfaltom. Cestišče je na eni strani že položeno s kockami in je sedaj na vrsti še druga polovica. Vsa dela bodo končana že koncem tega meseca.

Regulacija Jelenovega klanca dobro napreduje. Odstranili so že dve hiši, da so lahko s tem povečali cestišče, zgradili so tudi oporne zidove. Z zasipanjem bodo kmalu končali. Ves klanec dobiva že svojo končno obliko.

Ptuj

Avtomobilska nesreča. V nedeljo proti polnoči je vozil v smeri od Sv. Vida proti Ptujju neznan avtomobilist. Avto, ki je imel številko 2-912, je drvel s precejšnjo brzino, kar ga je pri gradu Turnišu naenkrat zaneslo na levo stran ceste naravnost v drog za električno napeljavno. Sunek je bil tako močan, da se je drog dvakrat prelomil, kar je povzročilo prekinitev električnega toka, tako da je bil Turniš brez luči. Avto je pri tem vrglo na travnik, kjer se je prevrnil. Prednji del avtomobila je čisto zdrobljen, prav tako tudi streha. Soferju se ni nič zgodilo. Nesreča je nastala zaradi napake v motorju.

Dramsko društvo v Ptujju bo začelo letošnjo gledališko sezono v petek, 13. oktobra s Sofoklejevimi »Kraljem Edipom«. V sezoni 1939-1940 so na sporedu predvsem dela iz svetovne literature, ker so bila v pretekli sezoni pretežno domača.

Poslopje »Vinarije«, ki ga je pred kratkim kupila Vinarska zadruga v Ptujju, sedaj preurejajo in prezidavajo. V njem misli imeti zadruga svojo centralno klet. Dela hitro napredujejo pod vodstvom predsednika zadruge Groblerja, župnika od Sv. Barbare v Hlalozah. Za zadrugo je med vsemi vinogradniki velike zanimanje.

Sv. Jurij ob Taboru

Lastovke. Po časopisih smo brali, da so se pred tednom videli po nekaterih krajih zapoznele lastovke. K temu moramo poročati, da so se pri nas v veliki množini zbirale še dne 7. oktobra. Videli smo jih še danes jutraj, to je 9. oktobra.

Tehnica. Občinski odbor je s pomočjo prostovoljnih prispevkov posestnikov postavil novo moderno mostno tehniko. Tehnika stoji v Ojstriški vasi tik ob cesti. Je to zelo hvalevredna zamisel občinskega odbora, ker prej ni bilo tehnice in so morali kmetje živino in pa drugo tehtati v Sv. Petru.

